

Små språk i Norden

Karin Skoglund, Institutet för Språk och folkminnen, Peder de Thurah Toft, Nordiska ministerrådet

Rapporteringsdatum 2022-12-12

Projektperiod 2019-04-15- 2022-12-31

Sammanfattning projektrapport

Små språk i Norden har utifrån Nordiska ministerrådets mandat ökat medvetenheten, intresset och kunskapen om hur utbildning och kultur kan bidra till att revitalisera och stärka små språk i Norden. Detta har gjorts genom att i workshoppar, föredrag, reportage, forskningsartiklar och filmer sprida kunskap om situationen för små språk, hur språken kan revitaliseras samt om behoven av att utveckla språkteknologiska verktyg för små språk.

Det tar tid att hitta relevanta samarbetspartners för uppdraget, bygga nätverk och att få en kunskapsbild över hur de nordiska länderna och självstyrande områdena arbetar med små språk samt att bryta ner ett stort övergripande uppdrag. Med dessa förutsättningar har Små språk i Norden utifrån prioriterade temaområden arbetat för att starta upp nätverk och samarbeten som kan utvecklas över tid och med att producera hållbart material som finns kvar efter projektets slut. Målsättningen har varit att nå en bred publik i Norden och att stödja dem som arbetar för att stärka de små språken.

Det arbete som inletts genom projektet Små språk i Norden är bara början. Nätverksbyggande och kunskapspridning om språkrevitalisering och små språk i Norden behöver fortsatt utvecklas utifrån tydligt specificerade områden. och prioriteras med fokus på områden så som språkteknologi, revitaliseringsmetoder, kunskapspridning av goda exempel och forskning.

1. SYFTET MED PROJEKTET, STRATEGISK KOPPLING, MÅL OCH NYTTA

De små språken i Norden är i olika grad hotade enligt Unescos definitioner av hotade språk och flera av språken riskerar att inte föras vidare till nästkommande generationer. Det råder till exempel i många fall brist på läromedel, språkteknologiska verktyg och lärare för flera små minoritetsspråk i Norden. Trots språkens skilda förutsättningar och behov, delar de liknande utmaningar. Det är därför viktigt med ett nordiskt samarbete för att uppmärksamma språkens situation, bygga nätverk, utbyta erfarenheter, dela på resurser och för att hitta nya tillvägagångssätt för att stärka de små språken i Norden. Med små språk i dessa sammanhang menas de nationella minoritetsspråken och teckenspråken i Norden, men även samhällsbärande och statsbärande språk som grönländska, färöiska och isländska.

Små språk i Norden har enligt mandatet från Nordiska ministerrådet haft som mål att öka medvetenheten, intresset och kunskapen om hur utbildning och kultur kan bidra till att revitalisera och stärka små språk i Norden. Detta har gjorts genom att sprida goda exempel och utbyta erfarenheter av hur olika länder och språkområden i Norden har arbetat med att revitalisera och främja små språk. Målgrupper för insatsen har varit myndigheter, kommuner, regioner, föreningar, organisationer, utbildningsinstitutioner och enskilda språkbärare.

Enligt mandatet har projektet också haft som mål att stärka de nationella minoritetsspråken och de små nordiska språken, utveckla språksamarbetet i Norden mellan sektorer samt stärka målsättningarna i den nordiska språkdeklarationen. Ytterligare mål har varit att insatsen ska bidra till:

- att fler nordiska och nationella nätverk och partnerskap etableras
- samarbete om liknande utmaningar
- samarbete för att identifiera och förmedla goda exempel
- erfarenhetsutbyte mellan berörda nationella myndigheter
- att fler projekt om små språk söker stöd hos Nordplus och Volt
- kompetensutveckling av Nordplus och Volts personal

Projektet har arbetat utifrån fyra fokusområden som projektets ad hoc-grupp arbetade fram vid ett uppstartsmöte:

- **Kulturens kraft** – hur kultur kan bidra till att stärka små språk och språkrevitalisering
- **Teknologi och sociala medier** – ett viktigt stöd i revitaliseringen av små språk
- **Metoder och verktyg för revitalisering** – sprida goda exempel på språkstärkande arbete för de små språken
- **Nätverk och samarbeten** – identifiera nätverk och samarbeten för att dela erfarenheter och utmaningar

2. LEVERANSER OCH AKTIVITETER

Ad hoc-gruppsmöten

Små språk i Norden har sedan sommaren 2019 haft en ad hoc-grupp som har bidragit med omvärldsbevakning i de nordiska länderna och självstyrande områdena samt bistått med sakkunskaper, kontakter och vägledning i beslut för projektets olika vägval. Inför gruppens etablering genomförde varje nordiskt land och självstyrande område en nomineringsprocess och utsåg två representanter med kunskaper om små språk och språkrevitalisering, en ordinarie och en ersättare.

Uppstartsmötet med ad hoc-gruppen ägde rum i Malmö i november, 2019. Därefter har ad hoc-gruppen sammanträtt två till fyra gånger per år. En majoritet av mötena har genomförts digitalt på grund av covidpandemin.

Språkteknologi

I augusti, 2020 genomförde projektet ett webinar om betydelsen av språkteknologisk utveckling för att stärka och revitalisera de små språken i Norden. En mindre grupp med experter inom språkteknologi arbetade sedan vidare på uppdrag av ad hoc-gruppen, för att ta fram ett gemensamt nordiskt initiativ för språkteknologi som skickades vidare till Nordiska ministerrådet 2022.

Syftet med initiativet är en gemensam nordisk satsning för att garantera användare av små språk i Norden en inkludering i den digitala språkliga gemenskapen. Initiativet bygger på tre delar: öka förståelsen om språkteknologins betydelse för att stärka de små språken, en gemensam nordisk hållning för att inkludera de små språken i EU:s arbete med språklig jämlikhet 2030 samt en gemensam nordisk strategi för att driva på tech-giganternas arbete med och inkludering av små språk i Norden.

Initiativet stöds av European Federation of National Institutions for Language (EFNIL) och Permanent International Committee of Linguists (CIPL) samt Arbetsgruppen för språkteknologi i Norden (Astin).

Som en del av initiativet har Små språk i Norden tillsammans med Giellatekno, Tromsø Universitet och med finansiering från det norska kunskapsdepartementet, genomfört en satsning i språkteknologi för slutanvändare. Giellatekno har utbildat språkambassadörer i nordsamiska, lulesamiska, sydsamiska, kvänska, meänkieli och färöiska som i sin tur har utbildat målgrupper som behöver språkteknologiska verktyg för sin egen och andras språkinlärning och språkanvändning. De språkteknologiska verktygen är i dag inte så kända för slutanvändarna och är viktiga för att de små språken ska kunna utvecklas och för inlärningen av språken. Språkambassadörerna har även tagit del av hur Grönlands språksekretariat har arbetat för att sprida språkteknologi till olika målgrupper.

Framgång för små språk – en forskningsöversikt

I oktober, 2020 genomförde projektet en forskar- och expertworkshop som samlade ett femtiotal forskare från Norden. Den övergripande målsättningen för workshopen var att påbörja arbetet med en

nordisk sammanställning av goda exempel som stärker och revitaliserar små språk, med fokus på vilka metoder och verktyg som fungerar väl och vilka som inte har haft lika goda effekter på nordisk nivå.

I forskningsöversikten diskuterar ett antal forskare situationen för de små språken i Norden, varför de små språken i Norden behöver stärkas, hur detta kan göras samt ger exempel på utmaningar och inspiration på språkstärkande arbete. Utifrån materialet presenteras ett antal gemensamma framgångsfaktorer som kan användas som en checklista, med syfte att skapa en vägledning för de aktörer som arbetar med språkrevitalisering. Målgrupper för översikten är i första hand beslutsfattare och tjänstepersoner som arbetar för att stärka och revitalisera de små språken i Norden, men också språkbärare och deras organisationer. Projektet har också tagit fram en film med professorn i samiska språk, Annika Pasanen vid Samiska högskolan och en checklista med framgångsfaktorer för att nå ytterligare målgrupper som språkbrukare, föreningar och organisationer.

Digital kunskapsbank

Projektet har påbörjat en digital kunskapsbank med målet att presentera en varierad och bred representation av språkstärkande arbete från hela Norden. Exemplet är tänkt som en vägledning och inspiration för andra som arbetar för de små språkens fortlevnad. Materialet på hemsidan består av artiklar, reportage, foto och filmer som berättar om olika sätt att revitalisera små språk i Norden. Olika aktörer från olika verksamhetsområden, skolor, föreningar, forskare, myndigheter, media med flera bidrar med exempel på hur de har arbetat för att synliggöra och stärka ett eller flera små språk i Norden. Vissa reportage är gjorda på plats i några av de nordiska länderna och andra består av digitala intervjuer.

Allt material på webben är tillgänglighetsanpassat utifrån svenska lagkrav som bygger på EU-direktiv och internationella riktlinjer om tillgänglighetsanpassning. Exemplet visar på en bredd av aktiviteter för att stärka de små språken genom bland annat digitala kurser och läromedel, särskilda metoder och satsningar för små språk, medias roll, språkteknologi för små språk, synliggörande av de små språken på flera olika domäner och hur kultur, som bland annat cirkus, teater och musik kan användas som ett verktyg för att stärka små språk.

För nedladdning på den digitala kunskapsbanken finns också forskningsöversikten Framgång för små språk med den tillhörande checklisten om framgångsfaktorer, samt en kort film för att väcka intresse för översikten. Målet med kunskapsbanken är att efterlämna ett hållbart material som finns kvar efter projektet slut som kan vara användbart och inspirerande för flera olika målgrupper i Norden som arbetar med att stärka små språk. Kunskapsbanken ligger under Isofs hemsida: [Små språk i Norden | Institutet för språk och folkminnen \(isof.se\)](https://www.isof.se)

Utbildning Nordplus och Volt

Projektet har utbildat personal på Nordplus och Volt om situationen för de små språken i Norden samt informerat om forskningsöversikten och framgångsfaktorer för att revitalisera små språk. Medvetenheten hos personalen om hur situationen för de små språken i Norden ser ut samt hur de små språken förhåller sig till ansökningskriterierna i Nordplus och Volts program har ökat. En riktad

marknadsföring mot de små språken i Norden är prioriterat i programmens fortsatta arbete för att projekt som rör de små språken ska öka. Nordplus och Volt har tagit del av projektets mejllistor på kontaktuppgifter till föreningar, organisationer, myndigheter med flera i de nordiska länderna för att bättre kunna nå ut med information om aktuella ansökningsomgångar för programmen.

Konferenser och föredrag

Små språk i Norden har under projekttiden tagit ett stort antal kontakter med olika målgrupper som arbetar för att stärka små språk samt spridit information om projektet och dess aktiviteter. Målgrupper har varit beslutsfattare, tjänstepersoner, forskare/expert, utbildningsinstitut, föreningar, organisationer och enskilda språkbärare. Föredrag har bland annat hållits vid två tillfällen för Nordiska rådet, vid Språknämndernas nätverksmöte på Grönland 2019, för Svenska Kulturrådet, vid konferenser, möten, och i samband med myndighetens årsredovisningar.

Projektet har även samarbetat med University of Iceland och Nordens hus i Reykjavik för att uppmärksamma UNESCOS arbete med urfolksspråksdekaden. Seminariet *Cultural Production and Language Futures: Perspectives from Sápmi* genomfördes digitalt den 2 februari, 2022 med deltagande forskare och praktiker från de nordiska länderna.

a. Ändringar

Covidpandemin har påverkat samhällena i de nordiska länderna och särskilda områdena och har begränsat möjligheterna att resa och ha sammankomster. Därför har många möten och aktiviteter genomförts digitalt. Exempel på det är mötena i ad hoc-gruppen. På grund av pandemin förlängdes även projektet till december 2022.

b. Utfall

Små språk i Norden har intensifierat samarbetet för de små språken mellan de nordiska länderna och självstyrande områdena. Nya nätverk och kontakter har skapats genom bland annat arbetet med forskningsöversikten och för att uppmärksamma och sprida kunskap om språkteknologi som även har spridits på en praktisk nivå till slutanvändare. Det gemensamma nordiska initiativet för att lyfta vikten av språkteknologi för små språk har också skapat en plattform att utgå ifrån för framtida gemensamma nordiska satsningar för små språk. Efter projektet slut kommer en webbportal som ska samla alla språkteknologiska verktyg för de små språken i Norden att byggas genom ett samarbete med Arbetsgruppen för språkteknologi i Norden, Astin och Gieallatekno, Tromsø universitet.

Exemplen på hur små språk kan revitaliseras och stärkas samt forskningsöversikten med de tillhörande framgångsfaktorerna i den digitala kunskapsbanken kan vägleda och inspirera andra aktörer i Norden och kan bidra till studiebesök och samarbeten kring gemensamma utmaningar för de små språken.

3. KOMMUNIKATION

Små språk i Norden har tagit fram en kommunikations- och marknadsföringsplan som har varit vägledande i arbetet. Forskningsöversikten och checklistan med framgångsfaktorer har spridits brett till olika målgrupper i Norden så som lärare, tjänstepersoner, utbildningsinstitutioner, föreningar och organisationer som arbetar för att stärka de små språken. I mitten av december hade översikten drygt 1500 nedladdningar genom portalen Diva, som är en gemensam söktjänst och ett öppet arkiv för forskningspublikationer och studentuppsatser producerade vid 50 lärosäten och forskningsinstitutioner i Sverige. Både översikten och checklistan har tryckts upp och har även spridits i tryckt form till olika verksamheter runt om i Norden.

4. ERFARENHETER OCH FORTSATT POLITIKUTVECKLING

Små språk i Norden har ökat medvetenheten om och synliggjort de små språkens liknande förutsättningar och utmaningar. Ett viktigt område som har lyfts fram med goda resultat är situationen för de små språken kopplat till språkteknologi. Isof har som samordnande myndighet också dragit nytta av projektets aktiviteter och erfarenheter för etablerandet av nationella språkcentrum för minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska.

De små språkens överlevnad är beroende av ett utvecklingsarbete som sker kontinuerligt och för att säkerställa detta krävs långsiktiga satsningar. Det tar tid att bygga nätverk, utveckla nya metoder och samarbeten och finna vägar att nå ut med information, och för det behövs en ordentlig långsiktig kompetens- och resursinvestering. Projektet har utifrån dessa förutsättningar valt att fokusera på att starta upp nya nätverk och samarbeten som kan utvecklas över tid samt att producera material som finns kvar efter projektets slut.

En stor utmaning i arbetet har varit att nå och etablera kontakt med olika aktörer runt om i Norden. Om en motsvarande satsning ska genomföras framöver kan det vara en fördel att utgå från redan etablerade nätverk som till exempel de nordiska språknämnderna som hade kunnat erbjuda relevant expertis och en väg in till befintliga nätverk och verksamheter i de nordiska länderna och självstyrande områdena. I arbetet med språkteknologi kunde projektet samarbeta med Arbetsgruppen för språkteknologi i Norden Astin, vilket gav ett försprång och bidrog till en kvalitetssäkring av aktiviteterna på området.

Flera frågeställningar har blivit aktuella under projektets gång som har varit utmanande i en nordisk kontext: Vilka språk ska användas för kommunikation, i aktiviteter, material och produktion? Vilka är berörda och relevanta samarbetspartners? Hur ska information spridas i hela Norden och till vilka? Vilka intressanta verksamheter finns i hela Norden som stärker små språk?

Utmaningarna som präglar situationen för de små språken har även blivit tydliga för projektet som till exempel har haft svårt att hitta översättare i små språk och som har mött aktörer och verksamheter som arbetar för att stärka små språk som präglas av kortsiktighet, osäkra villkor, brist på personal och resurser.

Projektet har bedrivits under en begränsad tid och samtidigt som en konsekvens av covidpandemin blev det förlängt. Det gjorde att det skedde en del personalbyten under perioden. Den första projektledaren arbetade 50 procent och påbörjade sin anställning i september 2019. Projektledaren ersattes i oktober 2021 och under våren 2021 anställdes även en kommunikatör på 50 procent.

Vid liknande satsningar skulle en organisation med personal i två eller flera länder eller arvoderade arbetande kontaktpersoner i flera länder kunna vara ett lämpligt upplägg. Det skulle kunna bidra till en naturlig ingång till befintliga nätverk och relevanta aktörer i de nordiska länderna och självstyrande områdena.

Trots utmaningarna med covidpandemin som medförde att aktiviteter och möten blev digitala, är projektets erfarenheter att ett digitalt arbetssätt kan vara en framgångsfaktor i ett nordiskt samarbete för ökad tillgänglighet och kunskapsspridning. En digital kunskapsbank är ett sådant exempel, samarbete kring digitala utbildningar och föreläsningar om revitalisering och små språk i Norden, är andra.

Det arbete som Små språk i Norden har startat är bara början. Ytterligare nätverksbyggande och kunskapsspridning om språkrevitalisering och de små språken i Norden behövs utifrån tydligt specificerade områden. Intressanta områden att arbeta vidare med är fortsatt utveckling av en digital kunskapsbank med forskning och goda exempel på hur andra har arbetat för att stärka små språk, fördjupande arbete om språkteknologi för små språk och metoder för språkrevitalisering. Det är dock angeläget att göra en ordentlig kartläggning för att undersöka var ett samarbete i en nordisk kontext kan göra mest nytta.

BILAGOR

[Beskriv bilagor.

Till slutrapporten ska det biläggas en ekonomisk redogörelse för projektet som tar utgångspunkt i projektbudgeten. Redogörelsen ska vara underskrivet av projektledaren och förvaltningsorganets ekonomiansvarige. Det ska också, för projekt som överstiger 200 000 DKK, biläggas en revisionsberättelse.]